

**Костянтин Фліссак**

*д.е.н., професор кафедри міжнародного  
права та міграційної політики*

*Тернопільського національного економічного університету*

## **ОХОРОНА ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

В умовах інформаційного суспільства поширення практично будь-яких даних може відбуватись із вкрай високою швидкістю. При цьому сторонні особи можуть отримати доступ до інформації, яка стосується життя та здоров'я людини без жодної на те згоди з боку останньої. Використання таких даних може мати негативні наслідки різного характеру для особи, якої вони стосуються. Яскравим прикладом цьому можуть служити епізоди із вітчизняної практики, які вже мали місце під час триваючої епідемії, викликаной вірусом COVID-19. Мова йде про випадки, коли в умовах дефіциту інформації про природу вірусу та можливості його поширення, перебуваючи під дією різного роду стереотипів та панічних настроїв, мешканці окремих населених пунктів України вдавались до вчинення актів хуліганського та протиправного характеру проти своїх сусідів, які перебували під підозрою щодо можливого або реального зараження вірусом COVID-19. Оскільки за певних умов такі дії можуть набувати стихійно-масового характеру, очевидно, що подібні епізоди не сприятимуть спокою та безпеці як окремих фізичних осіб так і держави в цілому.

З точки зору науки і з позиції захисту прав людини представляє інтерес проблема захисту лікарської таємниці на міжнародному рівні. Тут можна виокремити дві важливих складових: по-перше, рівень національного законодавства зарубіжних країн та, по-друге, рівень міжнародного права в цілому.

В законодавстві багатьох країн світу в тій чи іншій формі міститься поняття захисту лікарської таємниці. Крім того, її захист підпадає і під більш широкий термін охорони приватності (вживаються також терміни "особиста таємниця", "сімейна таємниця" тощо).

Для прикладу, законодавством передбачено кримінальну відповідальність за розголошення таємниці приватного життя в цілому або ж лікарської зокрема.

В окремих випадках ці терміни поєднуються, в ряді держав має місце розмежування. Так, в Німеччині, Росії, Грузії даний вид правопорушень відноситься до захисту приватної таємниці, у Франції, Білорусі, Казахстані лікарська таємниця та її захист виділяються в окрему норму або групу норм права. В США дане питання міститься в законодавстві як на федеральному рівні, так і на рівні окремих штатів. В першому випадку мова йтиме про Закон "Про облік та надання інформації, що стосується медичного страхування", в другому – кожен штат врегульовує дане питання власними законами або підзаконними актами.

На рівні міжнародного права доцільно згадати такі документи як Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (відома також як Європейська Конвенція з прав людини) тощо.

Згідно до ст. 12 Загальної декларації прав людини (прийнята та проголошена резолюцією 217 А (III) від 10 грудня 1948 р. Генеральної Асамблеї ООН), ніхто не може піддаватись довільному втручанням в її особисте та сімейне життя, довільним посяганням на недоторканність її житла, таємницю кореспонденції, на честь та репутацію. Кожна людина має право на захист законом від таких втручань або посягань [1].

19 грудня 1966 р. в розвиток Загальної декларації прав людини Генеральна Асамблея ООН резолюцією 2200 (А) (XXI) приймає Міжнародний пакт про громадянські та політичні права. В ст. 17 даного Пакту вищезгадана норма закріплюється повторно [2].

Крім Організації Об'єднаних Націй право на захист особистого життя (включаючи і лікарську таємницю) було зафіксоване на рівні ряду регіональних та галузевих організацій. Так, в 1950 р. держави-учасники Ради Європи прийняли Конвенцію про захист прав людини та основних свобод, яка 3 вересня 1953 р. набула юридичної сили. Згідно до ст. 8 даного документу кожна людина має право на повагу до особистого та сімейного життя, житла та кореспонденції. Виняток становлять ситуації, коли державна влада на підставі діючого національного законодавства змушена порушити це право з метою захисту національної безпеки, громадського порядку, економічного добробуту країни, з метою запобігання злочинам, для охорони здоров'я, моральності або захисту прав і свобод інших осіб. Цінність даної Конвенції полягає у тому, що

вона створює реально діючий механізм захисту задекларованих прав в особі Європейського суду із захисту прав людини, який розглядає індивідуальні скарги на порушення з боку держав, що підписали Конвенцію [3].

Також 28 січня 1981 р. Радою Європи було прийнято Конвенцію про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. Для України вона набула чинності (після належної ратифікації) з 1 січня 2011 р. До персональних Конвенція відносить будь-яку інформацію про фізичну особу. Згідно до ст. 6 "... дані, що стосуються здоров'я або статевого життя, не можуть піддаватися автоматизованій обробці, якщо внутрішнє законодавство не забезпечує відповідних гарантій. Це правило також застосовується до персональних даних, що стосуються засудження в кримінальному порядку" [4].

Також згідно до ст. 8 зазначеної Конвенції будь-якій особі повинна бути надана можливість:

а) з'ясувати існування файлу персональних даних для автоматизованої обробки, його головні цілі, а також особу та постійне місцезнаходження контролера бази даних;

б) отримувати через обґрунтовані періоди та без надмірної затримки або витрат підтвердження або спростування факту зберігання персональних даних, що її стосуються, у файлі даних для автоматизованої обробки, а також отримувати такі дані в доступній для розуміння формі;

с) вимагати у відповідних випадках виправлення або знищення таких даних, якщо вони оброблялися всупереч положенням внутрішнього законодавства, що запроваджують основоположні принципи, визначені у ст. 5 і ст. 6 Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних;

д) використовувати засоби правового захисту в разі невиконання прохання про підтвердження або у відповідних випадках про надання, виправлення або знищення персональних даних.

Дотриманню лікарської таємниці присвячені також окремі положення ряду міжнародно-правових документів, серед яких наступні:

- Принципи захисту психічно хворих осіб та покращення психіатричної допомоги, затверджені Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1991 р. № 46/119;

- Лісабонська декларація про права пацієнта 1981 р., прийнята 34-ю Всесвітньою медичною асамблеєю;
- Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі, прийнята на нараді ВООЗ в Амстердамі в 1994 р.;
- Європейська Хартія пацієнтів, прийнята на нараді великих організацій громадянського суспільства країн Євросоюзу в Римі у листопаді 2002 р.

Аналізуючи правові засади охорони лікарської таємниці, вважаємо за необхідне звернути увагу на наступну проблему. Власне охорона лікарської таємниці є в достатній мірі врегульована як правовими нормами міжнародного рівня, так і національними законодавствами різних держав, до яких належить і Україна. В той же час, посилення вимагає механізм впливу на порушників вищезазначених норм. Маємо на увазі ситуацію, коли відносно певної фізичної особи неправомірно поширюється інформація, що стосується певних аспектів стану її здоров'я. В реаліях ХХІ століття основним засобом розповсюдження таких даних стає мережа Інтернет. При цьому особа, чий права порушуються, практично позбавлена права на оперативне видалення такої інформації.

Причин є декілька. Відзначимо основні на наш погляд.

По-перше, повільність розгляду справ з вимогою видалення тієї чи іншої інформації про особу на рівні національних судів різних країн.

По-друге, нерідко трапляються ситуації, коли власники різних інтернет-ресурсів знаючи про специфіку інформації, яку вони можуть публікувати, розміщують сайти на серверах, що фізично розміщені на території інших країн, що ускладнює механізм звернення до правоохоронних або судових органів при спробі захисти власне право на лікарську таємницю.

По-третє, публічні особи часто стають об'єктом особливої уваги засобів масової інформації, які поширюють інформацію, яка може підпадати під лікарську таємницю, посилаючись на норми права, котрі захищають права на свободу думки, висловлювань тощо. При цьому право на особисте життя свідомо ігнорується.

Серед численних прикладів можемо згадати нещодавній факт поширення рядом ЗМІ інформацію про нібито наявність психічного захворювання у дитини відомого в світі спортсмена Євгена Плющенко. Причому навіть після публікації звернення батьків із спростуванням та вимогою про негайне видалення недостовірної інформації, яка може нашкодити їх дитині, автори наведеного

повідомлення відповіли, що "редакція повинна мати свободу дій та продовжувати публікувати матеріали на актуальні соціальні теми" [5]. На нашу думку, описана ситуація містить ряд порушень як прав дитини, так і права на лікарську таємницю.

Крім того, як вже відзначалось вище, поширення інформації, що становить лікарську таємницю, в умовах епідемії, викликаной вірусом COVID-19, може призвести до масових порушень громадського порядку та вчинення більш важких злочинів. В сучасних реаліях така ситуація може бути спровокована свідомо. Причини можуть бути достатньо різноманітні – від хуліганства до свідомого інформаційного терору, а том питання забезпечення лікарської таємниці можна розглядати і з позицій національної безпеки.

Таким чином, проблематика охорони лікарської таємниці в системі міжнародного права потребує свого подальшого дослідження та містить потенціал щодо вдосконалення нормативно-правових норм в цій та суміжних галузях права.

### **Список використаних джерел**

1. Загальна декларація прав людини : Прийнята і проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї від 10 грудня 1948 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015) (дата звернення: 14.05.2020).

2. Международный пакт о гражданских и политических правах : Принят резолюцией 2200 А (XXI) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 года. URL: [https://www.un.org/ru/documents/decl\\_conv/conventions/pactpol.shtml](https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml) (дата звернення: 14.05.2020).

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004) (дата звернення: 14.05.2020).

4. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_326](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326) (дата звернення: 14.05.2020).

5. Малахов извинился перед Рудковской за статью о психическом расстройстве ее сына. URL: [https://lenta.ru/news/2020/05/08/malahov\\_izvinilsya/](https://lenta.ru/news/2020/05/08/malahov_izvinilsya/) (дата звернення: 14.05.2020).